
תנועת בני עקיבא

תנועה משרתת אומה – זה המסר

שיחות עם יאיר שחל, מזכ"ל בני עקיבא ועם מתניה ידיד,
רכז תנועת הבוגרים (עד 2018).
יוני, אוקטובר 2019.

תנועת בני עקיבא נוסדה בשנת תרפ"ט (1929) בירושלים, כתנועת
נוער דתית מעורבת לבנים ולבנות. התנועה פעילה בלמעלה מ-400
סניפים ברחבי המדינה.

באתר האינטרנט התנועתי, תחת הכותרת **פעילות הגשמה**, מופיעות
שתיים-עשרה מסגרות לגילאי תיכון ובהן בין היתר פעילות עם
ילדים ונוער עם צרכים מיוחדים, קליטת עלייה, מנהיגות צעירה
ולמוד. בנוסף מתוארים גרעיני נח"ל, גרעיני שנת שירות, גרעיני
משפחות ומדרשת בני עקיבא (שמופעלת על ידי בנות שירות
לאומי).

תנועת בני עקיבא מתמודדת לאורך כל שנותיה עם העובדה
שרצף החינוך התנועתי נקטע לאחר שנות התיכון ובחלק גדול
מהמקרים כבר בגילאי י"א-י"ב. רבים מהחניכים עוברים ללמוד
בישיבות, בישיבות הסדר ובמכינות גבוהות ולמעשה מתנתקים
מההוויה התנועטית השוטפת. כך גם חלק גדול מהבנות שהולכות

לשירות לאומי למדרשות או לשירות צבאי. ההליכה למקומות החינוך העל-תיכוניים היא חלק מהחינוך התנועתי, גם אם בכך הם מפסיקים להיות פעילים. כוח האדם החינוכי של בני עקיבא צמח בישיבות והגיע מאנשי החינוך בהן.

זו מציאות ייחודית לתנועה, כאשר דרכה החינוכית של בני עקיבא קוראת לחניכים בוגרים, בגילאי הפעילות התנועיתית, לקטוע את רצף הפעילות ולעבור ללמוד בישיבות. זו ראייה חינוכית שמעמידה את חשיבות ההעמקה בעולם הרוחני ובשירות משמעותי למען המדינה בדרך התורה כמהותית לכל נער ונערה. התוצאה הישירה היא שבמהלך השנה יש פחות מפעלים תנועתיים ומקומיים, גם בשל צמצום כוח האדם הזמין לארגון ולניהול מיזמים.

לאורך השנים, עם הקמת מסלול ישיבות ההסדר, המודל היה לפי המודל של מסלול הנח"ל. שילוב בין לימודי המשך בישיבה לבין שירות קרבי בצה"ל והליכה של חלק מהבוגרים למסלולי פיקוד.

בהינתן שבני הישיבות ובנות האולפנות לא מצטרפים למסלול הנח"ל היה זה מסלול מצומצם מאוד ולא היווה גורם מרכזי במסגרת הפעילות התנועיתית. כך נוצר מצב שבתנועת הנוער לא מורמים גלים של צורך בבירור יעדי הגשמה חדשים או הצבת סימני שאלה על הכיוונים הקיימים ועל מידת התאמתם לימינו ולערכי התנועה. המציאות בשנות ה-70 וה-80' במאה העשרים היא של התפתחות רעיון ההתנחלות ביהודה, שומרון וחבל עזה והבוגרים הצעירים של בני עקיבא ניצבים במרכז העשייה הזו. בכך אפשר לייחד את תנועת בני עקיבא מתנועות הנוער החילוניות ובמיוחד הכחולות (הנוער העובד והלומד, השומר הצעיר והמחנות העולים), שחוו בשנות ה-80' וה-90' משבר ברעיון ההגשמה החלוצית, במסגרתו נקראו בוגריהן להמשיך למסלול הנח"ל ולהגשים כחברי קיבוץ בכגרותם. בתנועת בני עקיבא אין משבר באותן שנים. בוגרי התנועה שותפים למפעל ההתנחלות, ובתנועה לא עוסקים במשבר ההגשמה בשנים בהן זהו הנושא המרכזי בתנועות הנוער החילוניות.

בשנת 1979 הוחלט בוועידה ה-14 של תנועת בני עקיבא (מתוך: ארכיון התנועה): "תוקם מסגרת חברתית חדשה בבני עקיבא, המיועדת לבוגרים לאחר שירות לאומי המזדהים עם דרכה החלוצית של התנועה. מסגרת זו תיקרא חבריא ד'. החברים יפעלו למימוש רעיון 'חבורת ההגשמה' על פי יעדים שיוצגו על ידי ההנהלה הארצית." ניסיונות ליישום החלטה זו, שנעשו במהלך העשורים הבאים, לא צלחו.

בניגוד לכישלון ביישום ההחלטה להקמת חבריא ד', כאשר הוצב בפני הבוגרים יעד מאתגר נענו לקריאת הנהגת התנועה. בשנת 1997 הוצג במועצת תנועות הנוער (ארכיון מועצת תנועות הנוער, קלסר 1997) פרויקט של מעבר סטודנטים למגורים בדירות במרכזי קליטה. הרעיון היה ליצור ריכוזים של בוגרי תנועות, שיהוו עבור העולים גשר לחברה הישראלית. זאת בדרך של חיי שגרה ומפגשים לא פורמליים, שיעזרו להקנות ביטחון עצמי לעולים חדשים בבואם להתמודד עם הכניסה לעולם חברתי חדש ולא מוכר. שמוליק דרורי, רכז הפרויקט בתנועת בני עקיבא, תיאר כיצד הוא עבר בין האוניברסיטאות, הדביק מודעות שהזמינו להצטרף לפרויקט וכך הצליח לעודד סטודנטים בוגרי התנועה לגור בשכונות לעולים. נוכחותם של בוגרי בני עקיבא, שיצרו קבוצות בתוך מרכזי הקליטה, הייתה לסיפור הצלחה. למעשה, הפרויקט היווה דוגמה לקשר המשמעותי, שראוי לחזק ולשמר, בין התנועה לבין בוגריה. הסתבר שהבוגרים שמחים לקשר הזה ונענים ברצון למילוי משימות שהתנועה מצביעה עליהן כראויות. הסתבר כי יש משמעות לציפייה לחיים על פי ערכי התנועה.

בראשית שנות האלפיים קיבלו בתנועה החלטה לשים דגש על דרכי ההגשמה התנועתיות. בדרכי הגשמה הכוונה לפעילות מעשית וחברתית במסגרת התנועה וכשליחי התנועה בקהילה. שוב אנחנו רואים הבדל בין בני עקיבא לחלק מהתנועות האחרות. המושג הגשמה אינו מלמד על שלב נפרד, שמגיע רק אחרי התיכון. בין הפרויקטים נוכל למצוא גם פעילויות שמקבילות לתקופת

הלימודים וכאלה שמהוות למעשה את עיקר הפעילות התנועתית לתלמידי תיכון. הגשמה נתפסת כפעילות מעבר לשגרה במטרה לסייע, לתרום ולהשתתף בפעולות לאורך זמן ולא כפעילות חד-פעמית. המושג הגשמה מלמד על השתתפות במפעל תנועתי של שנת שירות ושל התנדבות, לעתים בשנה שאחרי הלימודים ולעתים במקביל ללימודים בישיבות ובמדרשות. התפתחו פעילויות מגוונות, בהן: שבט יובל – פעילות לילדים ובני נוער עם צרכים מיוחדים. פרויקט השחר – פעילות בקהילות ביתא ישראל של עולים מאתיופיה. גרעיני נחשון – "קבוצה לומדת ועושה", הפעלת ימי לימוד והתנדבות קבועים במסגרת שנת שירות ובמקביל ללימודים בישיבות ובמדרשות.

לצד הפעילויות שתוארו לעיל, שמהוות בסיס לפעילות חבריא ב' (גילאי תיכון) ובמהלך שנת י"ג, הגיעו בתנועה למסקנה שראוי לתת את הדעת על תהליך ההתלבטות והבחירה האישית של כל בוגר ובוגרת בשאלת דרך ההמשך בחייהם הבוגרים.

האמירה שכל מסיים י"ב שהיה חניך בתנועה ייחשב בוגר, ובלבד שיגשים את ערכי התנועה בחייו הבוגרים, מבהירה את השאלה מהי למעשה הגשמה תנועתית. שהרי מציגים מציאות בה כל אחד יבחר כיצד לחיות את חייו. אבל, הגדרה כזו לא לוקחת בחשבון את העובדה שנערים ונערות בראשית שנות העשרים לחייהם עדיין מתלבטים לגבי עתידם. ובנקודת הזמן הזו, מהו מקומה של תנועת הנוער?

המחשבה להיכנס לפעילות תנועתית במתכונת של תנועת בוגרים משותפת לתנועות שונות בשני העשורים האחרונים. ניסיונות או שיחות על הקמת תנועות בוגרים מוצאים בתנועת הצופים, בתנועת האיחוד החקלאי, במכבי הצעיר וכמובן התהליכים משני המציאות התנועתית בנוער העובד והלומד, בשומר הצעיר ובמחנות העולים. הכוונות דומות בכל תנועות, גם אם דרכי היישום שונות ועקרונות הפעולה מגוונים. הרעיון מבוסס על התפיסה

שגיל ההתבגרות לא מסתיים באחת בהגיע הנער והנערה לגיל 18. ההתלבטויות, השאלות העקרוניות, הרצון להתנסות ורק אחר כך לקבל החלטות, משותפים לבני הנוער כולם:

לא היה שום מסלול הגשמה ייעודי לבוגרים, שהתנועה כתנועה מציעה. בוגרים עשו הרבה דברים, היו שותפים, היו מעורבים, אבל אלו לא דברים שהתנועה מציעה להם. זאת הייתה, לתפיסתנו, תקלה מאוד רצינית. גם כרכז מחוז הרגשתי את זה אז, והדבר השני כמו שסיפרתי זה שהייתה קבוצה בתוך אוניברסיטת בר אילן שהיא פשוט תבעה, דרשה מהתנועה: 'אנחנו קבוצה, אנחנו רוצים להמשיך עם התנועה את אפיק ההגשמה', ובעצם יצרו מסגרת של גרעין בתוך הקמפוס. מה שהתפתח בהמשך לכפרי סטודנטים, ולגרעיני סטודנטים, הם בעצם היו הקבוצה הראשונה שדחפה את התנועה והציבה עובדה.

מנהיגי התנועות נחשפים לתיאוריה של ראובן כהנא בדבר ממדי החינוך הבלתי-פורמלי, על אודות תהליך ההתבגרות שנמשך בשנות העשרים המוקדמות, כמו גם למושג 'הבגרות בהתהוות' ממחקריו של הפסיכולוג ג'פרי ארנט, שמדבר על בני 25 ויותר אשר מתחילים לברר לעצמם מה הכיוון שלהם בהמשך חייהם. אל המקום הזה, של מתן מענה תנועתי לצורך בגיבוי ובתמיכה מנהלתית וחינוכית, רוצות תנועות הנוער להיכנס באמצעות תנועת הבוגרים, ובני עקיבא לא שונה מתנועות אחרות בתחום זה. העובדה שהרצף התנועתי נקטע בשנות התיכון אצל רבים מחניכי התנועה אינה מלמדת על כך שלא יהיו מעוניינים בדרכי פעולה תנועתיות אשר יוצעו להם בשלב בו יהיו סטודנטים באוניברסיטה, אחרי שירות צבאי ולאומי.

הנהגת התנועה התלבטה לא מעט בשאלה מה מקומה של התנועה בהכוונה, בסיוע, במתן גיבוי לבוגרים שמבקשים

להגשים ברוח תנועתית. האם התנועה אמורה להעמיד כלים טכניים ותוכניים שיהוו בסיס לקבוצת הבוגרים ויאפשרו התכנסות להתנסות בבחירה משותפת של דרך המשך? בתנועה מחנכים על ערכים של תורה ועבודה. לומדים, מתפתחים ברמה האישית. וביחד עם זה ולצד זה, נהיים חברים תורמים לקהילה, מעורבים חברתית וחינוכית ומבקשים לחיות בקהילה תומכת ומתאימה לרוח התנועתית.

החל באמצע שנות ה-90' במאה העשרים החלו לקום גרעינים תורניים שנוסדו במטרה להתיישב במרכזים עירוניים ובפרפריה, להתערות בקהילה ולהוביל מיזמים. חברי הגרעינים ראו עצמם כמי שלוקחים אחריות על המשימה החשובה של קידום היישוב והעשרת האפשרויות החינוכיות והפעילויות הקהילתיות בו. המסגרות לא היו תנועתיות אם כי חלק גדול מהשותפים בגרעינים, בדומה לראשיתו של מפעל ההתנחלות ביהודה ושומרון, היו בוגרי תנועת בני עקיבא. בתנועה מתעורר דיון כאשר המסקנה היא שאין אפשרות להכריז על הגרעינים התורניים כדרך המשך תנועתית. בני עקיבא היא תנועה של עם. יש בה זרמים שונים ותפיסות מגוונות, לא כולם בכיוון אחד ברור ומוסכם. יש בוגרים שהגרעינים תורניים מדי מבחינתם. הגרעינים התנועתיים צריכים להתאים לכלל חברי התנועה, כך שכל אחד ימצא את מקומו בגרעין שיתאים לו, ובעצם בדרך הגשמה שתתאים לו:

הם הקימו את כפר הסטודנטים הראשון. זה לא קשור רק לתואר, זה נשמע סטודנטים, אבל זה לא רק סטודנטים. זאת אומרת זה להקים גרעין התיישבותי בתוך שכונות מצוקה חברתיות, הראשון הוקם בשכונת התקווה בתל אביב. הרעיון לעבור לגור בשכונה הן כסטודנט, הן כאיש עובד. זה בעצם אפיק הגשמה שהיום גם בקהילות של צעירים, גם בכפרי סטודנטים, זה אפיק הגשמה הכי מרכזי, כמעט הבלעדי של תנועת הבוגרים.

ועולה השאלה – אבל זה בעצם גרעין תורני?

לא. לא. כשאתה אומר גרעין תורני, מה שנשמע לאנשים, בין אם זה נכון ובין אם לא, הייעוד של זה הוא בעיקר חיזוק תורני או בתי הכנסת. כאן מדובר על גרעין התיישבותי, זאת אומרת קשורים ברווחה, בחינוך, משימתי כמו שגרעין שנת שירות עושה. אבל לא מוקצב בזמן. זו הצהרה על דרך חיים בה בחרו.

בהתאם, גם גרעיני תנועת הבוגרים ראוי שייצגו את המסר הזה. כמו שמנהלים תהליך של בחירת נושא תנועתי שנתי. מתחילים בכירור הצורך הלאומי, ממשיכים בצורך התנועתי ומובילים למשימות שמסקנתן: **תנועה משרתת אומה.**

רוח התנועה מובילה למציאות בה יש סניפים שמפרידים בין בנים לבנות וסניפים מעורבים. נותנים לכל סניף להגדיר את אופי פעולתו וביחד עם זאת מקפידים על מפעלים משותפים ומתמודדים עם ההגבלות הנדרשות. המשימה היא לשמור את כולם כחלק מהתנועה.

יאיר מתאר משברים קשים שהתנועה התמודדה איתם והצליחה לצאת חזקה ומגובשת. כך פעילה התנועה באסיפה הישראלית של תנועות הנוער ובארגון הטקס לזכרו של יצחק רבין, ודוגמה שונה – עברו ימים של התלבטות קשה האם לשיר את התקווה בסניפים שפנו בגוש קטיף שברצועת עזה. בסופו של דבר עמדו ושרו, אבל לא נמנעו מהדיונים הקשים. בלשונו של יאיר "צריך לדעת איך ועל מה להיאבק. נאבקים ואוהבים." המשברים עמם התמודדה התנועה סייעו להבנה שיש לעסוק בבוגרים. בסופו של דבר, ברמת מדיניות, הדברים מתרחשים בתנועת הנוער ועם הבוגרים. מי שיגשים הם הבוגרים ולכן צריך להשקיע בהם, חייבים להיות על המגרש שלהם. הם רוצים וצריכים חיים חברתיים, לא רק פרטיים. כאן התנועה יכולה להיכנס, להשפיע, להוביל.

בעשור הראשון של המאה ה-21 התחילו בתנועת בני עקיבא ליישם את ההחלטה להשקיע חינוכית ומנהלתית בבוגרים. החלו להקים את תנועת הבוגרים של בני עקיבא. הרעיון המקורי של המייסדים היה לפנות לבוגרי התנועה (מבלי לפסול הצטרפות גם של מי שאינם בוגרי תנועה) שהיו באותה עת סטודנטים ולהקים עבורם כפרי סטודנטים מהם יתארגנו בהמשך גרעינים, שייצאו לבנות חיים משותפים כתנועת בוגרים. את הפעילות הראשונה ארגנו באוניברסיטת בר אילן. לפני הפעילות היו שאמרו ש'חבל על זמנכם, החברה לא יגיעו זה לא מעניין אותם'. לפעילות בקמפוס, באירוע הושענה רבא, הגיעו למעלה מאלף (1,000) סטודנטים וסטודנטיות, צמאים לקשר ולתוכן. היה ברור שחייבים לפנות לסטודנטים בשפה שלהם, לארגן פעילויות מתאימות ולאפשר להתנסות ורק אז להחליט. המארגנים הופתעו מהעוצמה בה התקבל רעיון תנועת הבוגרים. במהלך הפעילות המגוונת היה ברור שהמשתתפים צריכים לעבור תהליך של בירור אישי וקבוצתי, להתנסות בחיים משותפים בקבוצתם, ולקחת חלק בפעילות קהילתית וחינוכית ובפעילויות התנדבותיות, שיתנהלו באחריות הגרעין. הכוונה לבנות בסיס חזק של קבוצה שחבריה מעוניינים בחיים משותפים ובמטרות משותפות. ככאלה ימשיכו להקמת גרעינים של תנועת הבוגרים ויפעלו כמסגרת מגובשת במיזמים קהילתיים וחינוכיים בחייהם כאנשי משפחה וכאנשי מקצוע במגוון תחומים.

ברף הפייסבוק של בני עקיבא – תנועת הבוגרים (מעודכן ליוני 2019) מציעים לסטודנטים להצטרף לאחד מ-20 כפרי הסטודנטים הפזורים ברחבי ישראל. ההצעה למצטרפים החדשים היא להתנסות בחוויות מדהימות וייחודיות. לצד רשימת עמותות שניתן להתנדב במסגרתן יש תיאור פעולות כמו מועדונית, פעילות עם קשישים והכנת מפגש בין-דורי עם ניצולי שואה. אפשר לראות תמונות מחתונה שהתקיימה לאחרונה ופנייה מחויכת: "רוצים גם אתם להתחתן? הצטרפו לכפרי הסטודנטים של השנה הבאה (סגולה בדוקה ומנוסה) והדודות כבר לא יוכלו להגיד: בקרוב אצלכם!"

הרעיון ממוקד וברור – הצטרפו לחוויה. והכוונה, לצד אוסף החוויות, גם להתנסות אישית וליכולת החלטה עתידית לגבי חיך הבוגרים. התנועה מעורבת בכפרי הסטודנטים מתוך הכרה שאסור לנטוש את הבוגרים בשנות העשרים שלהם. הם עדיין בתהליך של בחירה והתלבטות.

בעשור האחרון רואים בתנועה את העיסוק בבוגרים כחלק מהתפקיד החינוכי המרכזי של בני עקיבא. בגילאי התיכון מעודדים את החניכים לצאת וללמוד, ובשלב הלימודים שאחרי השירות פונים אליהם ורוצים להחזיר אותם למסגרת התנועתית. בתנועות אחרות קוראים לשלב ההתלבטות והבחירה שאלה של הגשמה כדרך חיים, בבני עקיבא מדובר בבחירת דרך אישית במסגרת קבוצתית לחיים הבוגרים. ברוח התנועתית, המתאימה לבני גילם, בהגדרת משימות שתתאמנה לשגרת חייהם ומתוך כוונה לטפח גרעינים תנועתיים שימשיכו את דרכה החינוכית של התנועה. בהנהגה מאמינים שזאת משימה שצריכה להיות חלק מהליבה של כל תנועה – המשך לגילאי העשרים. אם מקבלים את התיאוריות בדבר המעבר בשנות העשרים מהתבגרות לבגרות כשנים של התלבטות וביורור עצמי וקבוצתי, צריך להמשיך להשקיע בהם. להעמיד לרשות הפעילות תקציבים ומערכת ארגונית כדי שניתן יהיה לראות תוצאות. צריך לשאול – איפה הצעיר הישראלי מעצב את זהותו? זאת הגדרה ליעד הגשמה תנועתי – היכולת לסייע לצעירים לבחור את נתיב חייהם:

אפשר לומר שאחר התפקידים המשמעותיים של תנועת הנוער בחברה הישראלית זה להיות הבסיס שממנו צומחת תנועת הבוגרים. זה התפקיד של תנועת הנוער, שיהיה לה מסר, שתהיה לה תקשורת עם בוגריה במסגרת תנועתית.

בבני עקיבא רואים זאת כאמירה לחברה הישראלית. החתימה האידיאולוגית, או ההשפעה התנועתית, ראוי שתהיה סביב דו-שיח

על החברה הישראלית ומה אני רוצה לעשות במסגרתה. אם אין עתיד שהוא ריאלי, מאתגר וגם קשור לתנועה, אז פשוט נפרדים והולכים הלאה. בתנועה הרגישו שחייבים לבנות קומה נוספת, יעד הגשמה, דרך המשך של ממש. בגלל קטיעת התהליך התנועתי (בהליכה לשיבות ולשירות לאומי שאינו בתנועה), מדובר בתהליך של חזרה לתנועה.

התפתחותה של תנועת הבוגרים מלמדת כי הבוגרים והנהגת התנועה לא מסתפקים במשימות הגשמה במקביל ללימודים בישיבה או במשימות הגשמה שהן, למעשה, חלק מההוויה התנועתית השוטפת (כמו שבט יובל, גרעיני נחשון, מדרשת בני עקיבא ועוד). תנועת הבוגרים היא השלמה, ואולי תיקון, של הרצף התנועתי. בתנועה מקפידים לשמור על קשר עם כל החניכים הבוגרים בכל המסגרות בהן הם נמצאים, אם במפעלים ואם באירועים שמאורגנים לשכבת הגיל ומגיעים אליהם גם תלמידי הישיבות, כגון: שבתות ארגון, טיולים, מחנות קיץ. אחרי השירות חוזרים ופונים אליהם, במסגרת כפרי סטודנטים, במחשבה על טיפוח דרך המשך תנועתית בערכי התנועה ובמסגרתה – בתנועת הבוגרים.

בעיני מאוד חשוב. אם אנחנו היום מזיזים את גיל ההתבגרות, בסדר? מגיל 16, 17 לגיל 23, 24, 25 או למעלה מזה, אז שם אנחנו רוצים להיות. זה בדיוק גיל ההתבגרות של ההבנה מי אני ומה אני, גם במובן הרוחני, גם במובן הערכי והמשימתי, זה המקום שבו אנחנו רוצים להיות. יעד ההגשמה של תנועת הבוגרים הוא דגל שראוי לנו להניף. תנועות הבוגרים הן משהו גדול מהתנועה. לא חשוב שיהיו עם מדי התנועה ולא חשוב שיצהירו שהם בוגרי בני עקיבא. ההסתכלות של הבוגרים צריכה להיות החוצה לעבר הקהילה והחברה. התנועה מרכזת את הפעילות והמסר הוא: הגשמתכם היא ביציאתכם לעולם, תוך שמירת הערכים. אל תחששו לפתח זהות עצמאית, חדשה, מחוזקת. המסגרת שמחברת אל התנועה וערכיה היא מסגרת

ההגשמה הראויה בעיניים התנועתיות. בעצם, בזכות ההפסקה של הבוגרים, הקטיעה של הפעילות בתנועה בהיותם במסגרות אחרות, נוצרת מציאות שבה – **תנועת הבוגרים בבני עקיבא היא לא המשך של התנועה אלא חזרה אל התנועה.**